

COVID-19 Salgınının Uygulamalı Derslere Etkisi ve Bu Derslerin Uzaktan Eğitimle Yürütülmesi: Temel Tasarım Dersi Örneği

The Effect of COVID-19 Epidemic on Applied Courses and the Implementation of These Courses by Distance Education: Example of Basic Design Course

<https://doi.org/10.46641/medeniyetsanat.741737>

Doç. Dr. Mehmet Emin KAHRAMAN*

Öz

2019 yılı sonunda başlayan COVID-19 salgını kısa süre içinde tüm ülkelerde görülünce 2020 yılı Şubat ayı ile birlikte tedbirler alınmaya başlanmıştır. Seyahat kısıtlaması, maske kullanımı, hijyen ve sosyal mesafe tedbirlerine rağmen kontrol altına alınamayan salgından ötürü son olarak sokağa çıkma yasağı uygulanmıştır. Bu karardan eğitim kurumları da etkilenmiş ve eğitime ara verilmiştir. Salgının yayılımı durdurulamayınca örgün eğitimden vazgeçilerek uzaktan eğitim sistemine geçiş kararı alınmış ve bu kararın tüm eğitim kurumlarında uygulanması istenmiştir. Kararın ardından kısa bir süre içinde, Milli Eğitim Bakanlığı'nın EBA sistemi ve yükseköğretim kurumlarının kendi uzaktan eğitim sistemleri üzerinden tüm dersler uzaktan eğitim modeliyle yürütülmüştür. Bu sayede Yükseköğretim kurumları 2019-2020 eğitim-öğretim yılı bahar döneminin 6 haftasını örgün, 8 haftasını ise uzaktan eğitim yöntemiyle tamamlayabilmiştir. Fakat uzaktan eğitim sisteminde daha önceden teorik ve bilgisayar tabanlı uygulamalı dersler yürütüldüğü için uygulamalı derslerin uzaktan eğitim modeliyle yürütülmesinde sorunlar yaşanmıştır. Özellikle laboratuvar, atölye ve stüdyo içerikli derslere sahip olan fakültelerde (Mühendislik, Fen, Mimarlık, Konservatuar ve Güzel Sanatlar alanları) laboratuvar ve atölye alt yapısı gerektiren uygulamalı derslerin uzaktan eğitim modeliyle sürdürülmesinde öğrencilerin zorluklarla karşılaştığı görülmüştür. Araştırmaya konu olan ve uygulamalı ders kategorisinde olan Temel Tasarım dersi Sanat ve Tasarım, Mimarlık ve Güzel Sanatlar Fakültelerinin ve Eğitim Fakültesi Resim-İş Öğretmenliği Bölümü birinci sınıf ders müfredatının zorunlu bir dersidir. Araştırmada Temel Tasarım dersinin uzaktan eğitim modeliyle yürütülen süreci incelenmiş ve öğrencilere dersle ilgili anket uygulanmıştır. Elde edilen veriler analiz edilerek önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Koronavirüs, Uzaktan Eğitim Yöntemi, YÖK, Temel Tasarım

Abstract

When the COVID-19 epidemic that started at the end of 2019 appeared in all countries in a short time, measures were started to be taken in February 2020. The lockdown was imposed because of uncontrollable epidemic despite of travel restrictions, use of mask, hygiene and social distance measures. Educational institutions were also affected by this decision and education was interrupted. When the spread of the epidemic could not be stopped, it was decided to transition to distance education system by giving up formal education and this decision was requested to be implemented in all educational institutions. Within a short period after the decision, all courses were implemented with distance education model through the EBA system of the Ministry of National Education and the distance education systems of higher education institutions. Thus, higher education institutions were able to complete 6 weeks of 2019-2020 academic year spring semester by formal education and 8 weeks by distance education method. However, since theoretical and computer-based applied courses were previously implemented in the distance education system, there were problems in implementing applied courses with distance education model. It was observed that the students faced difficulties in maintaining the applied courses requiring laboratory and workshop infrastructure with the distance education model especially in the faculties (Engineering, Science, Architecture, Conservatory and Fine Arts areas) which have laboratories, ateliers and studio content courses. The Basic Design, which is the subject of the research and in the applied course category, is a first-grade compulsory course in the Faculty of Art and Design, Architecture and Fine Arts and the Faculty of Education, Department of Art Teaching. In the research, the process of the Basic Design course implemented with the distance education model was examined and a questionnaire about the course was applied to the students. The data obtained were analyzed and suggestions were made.

Keywords: COVID-19, Coronavirus, Distance Education Method, CoHE, Basic Design

1. Giriş

Eğitim her dönem ve şartta dikkat edilmesi ve tartışılması gereken bir olgudur. Özellikle modern dönemlerde, her insan, örgün ya da yaygın bir şekilde eğitim gördüğü için bu olgunun önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Zira eğitim hemen fark edilebileceği gibi çok karmaşık ve aynı zamanda birçok unsur ile birlikte düşünülmesi gereken bir olgudur (Bircan, 2018, s. 157). Bireyde var olan potansiyeli tespit edip, bu potansiyeli en üst düzeye çıkarabilme süreci olarak tanımlanabilecek eğitim olgusu toplumdan topluma, zamandan zamana farklı biçimlerde şekillenmiş ve her yeni şekli ile de toplumlara etkilemiştir. Tarihsel süreç içerisinde eğitim sistemi bağlamında, birçok strateji, yöntem ve teknik kullanılmış; çağın bilimsel ve teknolojik gelişmeleri ve insanların değişen ihtiyaçları doğrultusunda her dönemde yeni yeni öğrenme ortamları önemini hissettirir olmuştur (Yıldız, 2006, s. 302). Eğitim süreci devletin tüm vatandaşlarına eşit olarak sunduğu bir hizmet olduğu için kesintisiz devam etmesi gereken önemli bir süreçtir. Özellikle zorunlu eğitimde, eğitim kurumlarının açılmayacağı yerlere veya bireylerin eğitim kurumuna gidemeyeceği zamanlarda taşınabilir eğitim, yatılı okul veya uzaktan eğitim gibi farklı yöntemler kullanılabilir. Bu yöntemlerden en kolay uzaktan eğitim modelidir.

Uzaktan eğitim zaman ve mekândan bağımsız, öğrenen ve öğreticinin bir araya gelme zorunluluğunun olmadığı tamamen sanal ortamlarda gerçekleşen yenilikçi bir eğitim sistemidir. Birçok öğrenenin tercih ettiği uzaktan eğitimde ortaöğretim ve yükseköğretim gibi her kademedeki eğitim almak mümkündür (Enfiyeci, Büyükalın Filiz, 2019, s. 21). Eğitimin aksadığı veya yetersiz kaldığı durumlarda özellikle MEB uzaktan eğitim sistemini (EBA) aktif olarak kullanır. Deprem, sel, yangın gibi doğal afetler, yoğun kar, yağmur veya fırtına gibi kötü hava koşulları ve terör olayları kısa bir süre eğitimin durmasına neden olabileceği için yaşanan bu krizlerde eğitim sürecinin aksamaması amacıyla önemli tedbirler alınarak hızla çözüm üretilir. Hastalıklar veya salgınlar gibi öğrencilerin sağlığını etkileyebilecek durumlarda ise okullar içinde tedbirler alınarak eğitime ara verilmeden eğitimin devamı sağlanmaktadır. Dünya tarihi incelendiğinde eğitimi aksatan olaylar şöyle listelenebilir:

- Savaşlar ve terör olayları
- Doğal afetler
- Hastalık ve salgınlar

2. Eğitim Sürecini Aksatan Durumlar

2.1. Savaş ve Terör

Ülkemizde eğitimi aksatacak şekilde yaşanan olaylar incelendiğinde en önemlileri I. Dünya Savaşı ve Çanakkale Savaşı'dır. Tüm eğitim kurumları bu dönemde eğitimini durdurmuş, öğrenciler ve öğretmenler cephelere asker olarak gönderilmiştir.

Şahin'e göre (2012, s. 12) seferberliğin ilân edilmesi ile birlikte, 20 yaşından 45 yaşına kadar olan herkes silahlıya alınmaya başlandığında, askerlik çağındaki diğer gençler gibi üniversite öğrencileri de silahlıya alınmış ve gönüllü, öğrenci ve darülfünun taburları adıyla çeşitli cephelelerde savaşmıştır. Ancak, sadece üniversitede okuyan gençler silahlıya alınmamış, her geçen gün artan asker ihtiyacının karşılanması için zamanla

okullarda halâ eğitimi devam eden çok sayıda lise ve medrese talebesi de eğitimlerini yarıda bırakarak, vaktinden önce silahaltına alınmaya başlanmıştır.

1. Dünya Savaşı'ndan sonra ülkemizde savaş yaşanmadığı için diğer önemli etken ise terör saldırıdır. Özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde 30 yıldır süren terör saldırılarından ötürü eğitimde bölgesel aksaklıklar yaşanmıştır. Okulların koruma altına alınmaları veya öğrencilerin yatılı okullara taşınmasıyla eğitime devam edilmiştir. Eğitimi aksatan terör olaylarından sonuncusu 2015 yılında yaşanmış ve yerleşim yerlerini etkileyen hendek terörü olarak hafızalarda kalmıştır. Bu durum Diyarbakır, Mardin, Hakkâri gibi illerin yanı sıra Şırnak'ta da görülmüştür. Şırnak'ta, terör örgütü mensuplarının barikatlar yapıp hendek kazması ve sonrasında çıkan çatışmalar nedeniyle eğitim-öğretim faaliyeti yapılamaz duruma gelmiştir. Okullar kapanmış, bütün okul idarecileri, öğretmenler ve okul çalışanları ücretli izne çıkarılmıştır. Öğrenciler telafi eğitimi için Milli Eğitim Bakanlığınca yakın çevre illerdeki YİBO'lara (Yatılı İlköğretim Bölge Okulu) yollanmışlardır (Arslan, 2018, s. 6).

2.2. Doğal Afetler

Savaş ve terör olaylarından ötürü aksayan eğitimi ayrıca doğal afetler de etkiler ve eğitimin aksamasına neden olan doğal afetler ülkemizde sıkça görülür. En önemli doğal afetler olan deprem ve sel, eğitimi kısa süreli aksatmıştır. Yöresel veya bölgesel yıkımlara neden olan büyük ölçekli depremlerin ardından eğitime ara verilmiştir. Yıkımın büyüklüğüne göre eğitime verilen aranın süresi de değişmiştir. Örneğin 7.5.1930 Hakkâri, 27.12.1939 Erzincan, 20.12.1942 Tokat, 27.11.1943 Kastamonu, 1.2.1944 Bolu, 1966 Muş/Varto, 6.9.1975 Diyarbakır/Lice, 24.11.1976 Van/Muradiye, 30.10.1983 Erzurum ve 17.9.1999 Gölcük depremleri ülkemizde yaşanmış ve binlerce ölüme neden olmuş en büyük depremlerdir. Depremlerin ardından şehircilikte ve planlamada alınan tedbirlerin etkisiyle 2000 yılı sonrası bin kişiyi geçen ölümlerle sonuçlanmış depremler yoktur. En fazla kayıpla 1.5.2003 Bingöl, 23.10.2011 Van ve yakın zamanda yaşanmış Elazığ/Sivrice depremleri sıralanabilir. Yaşanmış tüm bu depremler eğitimin devamlılığını aksatmıştır. Özellikle okul binalarının zarar görmesine, öğrencilerin sağlam okullara taşınmasına veya prefabrik okullarda eğitimlerini sürdürmelerine neden olmuştur.

Ülkemizde yaşanmış sellerin depremlere göre fazla ölümlerle sonuçlanmadığı düşünülse de yılda ortalama 200 sel felaketinin yaşandığı göz önüne alınırsa selin yarattığı zararların da eğitimi aksatabildiği görülür. Sık yaşanan ve yerleşim yerlerine zarar veren seller özellikle ulaşım yollarında yıkıma neden olmakta ve öğrencilerin okula ulaşımını etkileyebilmektedir. Yöresel zararlar veren sellerin ardından öğrenciler depremde olduğu gibi farklı okullara taşınır veya prefabrik okullarda eğitime devam edilir. Yangınlarda da yine seller gibi yaşandığı bölgeyi etkilediği için çözüm önerileri benzerdir. Özellikle okullarda yaşanan yangınların ardından eğitimin aksamaması için öğrenciler yakın okullara taşınır. Ulaşımı engelleyecek kadar yoğun kar ve yağmur yağışlarında ise eğitime bir gün ara verilerek önlem alınır.

Ülkemizde yaşanmış terör saldırıları ve doğal afetlerin yaşanılan bölgelerde sürdürülen eğitimi aksattığı görülmüştür fakat bu afetlere olayın büyüklüğüne göre süresi değişse de kısa bir sürede çözüm üretilebilmiş ve eğitime devam edilmiştir. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 42. maddesinin ilk cümlesi "Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz." şeklindedir (Anayasa, 2020). Bundan ötürü tüm vatandaşlara her

koşulda eğitim hizmeti aksatılmadan verilmelidir. Bu amaçla, yaşanan her türlü olaya karşı devlet kurumları çözüm üretmek zorundadır.

2.3. Salgınlar

Günümüze kadar yaşanan ve eğitimin devamlılığının aksamasına neden olan olaylara karşı benzer özelliklere sahip oldukları için hızlı çözümler üretilmiştir. Sağlık problemleri ve salgınlardan ötürü ise ülkemiz tarihinde eğitimde aksaklık görülmemiştir. Çünkü ülkemizde yaşanmış salgınların az olması ve bölgesel yaşanması eğitimin aksamasına neden olmadan çözülebilmiştir. Salgınların yaşandığı yörelerdeki okullarda alınan tedbirlerle eğitim süreci aksatılmadan devam edebilmiştir. Fakat 2020 yılı başında başlayan ve halen devam eden COVID-19 salgını, ülkemizde ve dünyada ilk kez yaşandığı için bu salgına karşı çözüm üretmekte aksaklıkların yaşandığı görülmüştür.

Koronavirüsler (CoV), soğuk algınlığından Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS-CoV) ve Şiddetli Akut Solunum Sendromu (SARS-CoV) gibi daha ciddi hastalıklara kadar çeşitli hastalıklara neden olan büyük bir virüs ailesidir (Covid19bilgi, 2020). İlk kez Aralık ayında görülen ve "2019-nCoV" olarak adlandırılan virüs, Koronavirüs ya da Corona Virüsü adıyla bilinmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 11 Şubat 2020'de koronavirüs kaynaklı hastalığa COVID-19 adını vermiştir. Daha sonra bu hastalık küresel salgın anlamına gelen "pandemi" olarak ilan edilmiştir. Hastalığın, Çin'in 11 milyon nüfuslu kenti Vuhan'daki Huanan deniz ürünleri pazarından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Koronavirüs, büyük bir virüs ailesinin bir alt türüdür, ancak yeni ortaya çıkan virüs dâhil sadece yedi tanesi insanlara bulaşabilmektedir. WHO'ya göre yeni virüsün "kuluçka dönemi", yani enfeksiyonun kapıldığı andan belirtilerin görüldüğü zamana kadar geçen dönem yaklaşık 14 gündür. Ama bazı araştırmacılar bu sürenin 24 güne kadar çıkabileceğini söylemektedir. Çinli bilim insanları, bazı kişilerin belirtiler görülmeden de enfeksiyonu yaydıkları uyarısında bulunmaktadır (BBC, 2020).

18 Mayıs 2020 itibarıyla dünyada 4.849.572 toplam vaka sayısı, 317.820 toplam vefat sayısı ve 1.880.169 toplam iyileşen hasta sayısı tespit edilmiştir (Worldometers, 2020). Ülkemizde ise 11 Mart 2020'de ilk vakanın görülmesinin ardından 18 Mayıs 2020 itibarıyla Sağlık Bakanlığının açıkladığı verilere göre 149.435 toplam vaka sayısı, 4.140 toplam vefat sayısı ve 109.962 toplam iyileşen hasta sayısı açıklanmıştır (Sağlık, 2020). Halen virüse karşı aşı çalışmaları devam etmektedir. Virüse karşı ilaç çalışmalarında olumlu gelişmeler yaşanmış ve hastalar geliştirilen ilaçlarla daha hızlı iyileşme sürecine girmiştir. Böylece ölüm oranı da düşmektedir.

COVID-19 salgınının ilk görüldüğü Çin'de başlayan tedbirler daha sonra salgının görüldüğü diğer ülkelerde de uygulanmaya başlanmış, salgın durmayınca önlemler arttırılarak en son aşama olan sokağa çıkma yasağına kadar devam etmiştir. Sokağa çıkma yasağıyla birlikte üretim, alışveriş, ulaşım ve eğitim sektörleri de tamamen durdurulmuştur. Alınan tedbirler ile birlikte virüsün öğrenciler arasında yayılmasını tetikleyeceği gerekçesiyle örgün eğitime öncelikle belirli bir süre ara verilmiştir. Fakat virüsün yayılımı durdurulamayınca sonrasında ise örgün eğitimin tamamen durdurulmasına ve uzaktan (çevrimiçi) eğitime geçilmesine karar verilmiştir. Tüm eğitim kurumlarında 16 Mart 2020 tarihinden itibaren öncelikle üç haftalık ara verilmiş, ilk ve orta dereceli okullarda eğitime ikinci haftadan itibaren uzaktan eğitimle devam edilmiştir. Fakat salgının artmasından dolayı alınan kararların ardından bahar dönemi boyunca örgün eğitimden tamamen vazgeçilmiş ve tüm dönem uzaktan eğitimle devam edilmesine karar

verilmiştir. Bu karar ile yükseköğretim kurumları da eğitimlerine uzaktan eğitimle devam etmiştir.

2.4. Uzaktan Eğitim

Mektuplaşma ile başlayan uzaktan eğitim modeli daha sonradan radyo ve televizyonun hayatımıza girmesiyle daha da yaygın hale gelmiştir. Ülkemizde de okul okuma oranını yükseltme ve mezun birey sayısının artırılması amacıyla açıköğretim okulları açılmıştır. İlk, orta, lise ve üniversite eğitiminde uygulanan açıköğretim yöntemi daha sonra lisansüstü eğitimde de kullanılmaya başlanmıştır. Anadolu Üniversitesinin 1982 yılında açtığı Açıköğretim Fakültesi bünyesindeki İktisat bölümü ilk uzaktan eğitim veren lisans bölümü olmuştur. Uzaktan eğitimi en fazla destekleyen ve yayılmasını sağlayan gelişme internetin icadıdır. Karasar'a göre (2002, s. 120) internet sayesinde "yer" kavramı, eğitim hizmetlerinden yararlanıp yararlanmamayı belirleyen bir kavram olmaktan çıkmıştır. Çünkü internette "bir yer", "her yer"dir. Ders programlarında sıkı sıkıya bağlı kalınan "yerellik", tahtını "küresellik" ya da "evrensellik" kavramlarına terk etmek üzeredir. İnternet teknolojisinin eğitimde kullanılmaya başlanması ile birlikte bu konuda adeta en uygun düzey diye bakılan yüksek eğitim ilgi odağı olmuştur. Mevcut bakış açıları ile bile küreselliğin ya da evrenselliğin en yoğun şekilde hissedildiği bu düzey için internet teknolojisi, kuşkusuz ideal bir ortam gibi algılanmıştır. Bu nedenle, internetin eğitimdeki uygulamalarında yüksek eğitim ağırlık kazanmıştır ve böylece yüksek eğitimde yeniden yapılanmalara gidilmiştir.

Öğrenmenin gerçekleştiği, öğrenen ve öğretici arasındaki her türlü etkileşimin sağlandığı ve öğrenenle öğreticinin bir araya geldiği uzaktan eğitim, örgün eğitimden öğretim süreci kapsamında farklılık göstermektedir. Bu durumda öğrenmeyi etkileyen faktörlerin de değişiklik gösterdiği söylenebilir. Genel olarak eğitim sürecini etkileyen faktörlerden bazıları: motivasyon, topluluk hissi, bilişsel yük ve kaygı düzeyleridir (Enfiyeci, Büyükalın Filiz, 2019, s. 21).

Uzaktan eğitim modeli ülkemizdeki eğitim kurumlarında da kullanılmaktadır. İlk ve orta öğretimin bağlı olduğu Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde mevcut EBA uzaktan eğitim sistemi mevcuttur. Yaşanan COVID-19 salgınıyla birlikte bakanlık bir hafta içinde sistemi geliştirmeye çalışmıştır. Tatil edilen bir haftalık aranın ardından uzaktan eğitime başlanmış ve bahar döneminin geri kalan haftaları uzaktan eğitimle sürdürülmüştür. Yükseköğretim kurumları ise kendi uzaktan eğitim alt yapılarına sahiptir. Üniversitelerde bazı dersler uzaktan eğitim yöntemiyle sürdürülmektedir. Bu yüzden, yaşanan COVID-19 salgınında üniversiteler mevcut uzaktan eğitim sistemlerini tüm öğrencilerin kullanabileceği şekilde geliştirmiş, böyle bir sistemi yoksa da yeni bir alt yapı oluşturarak uzaktan eğitime geçebilmiştir. MEB'in kararının aynısını uygulayan yükseköğretim kurumları da bahar döneminin geri kalan sürecini uzaktan eğitim modeliyle tamamlamıştır. Fakat uzaktan eğitim sistemi salgından önceki süreçte genellikle teorik derslerde kullanılmıştır. Bu nedenle salgın sonrası teorik derslerde kolay uygulanabilirken uygulamalı derslerde uygulanması biraz zor olmuştur. Uzaktan eğitimde daha önce denenmiş uygulamalı dersler genellikle bilgisayar tabanlı derslerdir.

Bilgisayar destekli müfredata sahip uygulamalı derslerin uzaktan eğitim yöntemiyle yürütüldüğü örnekler mevcuttur. Bunlardan biri grafik tasarım dersleridir. Dünyada birçok ülkede uzaktan eğitim yöntemini benimsemiş üniversiteler ve kurslar mevcuttur. Bu eğitim kurumlarında birçok farklı branşta olduğu gibi grafik tasarım alanında da eğitimler

verilmektedir. DeVry University (ABD), Full Sail University (ABD), University of Southern Queensland (Avustralya) gibi pek çok eğitim kurumu grafik tasarım eğitimini lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde uzaktan eğitim yöntemiyle vermektedir (Akçay, Gökçearslan, 2016, s. 1986).

2.5. Temel Tasarım Eğitimi

Tasarım eğitimi (sanat eğitimi), yaratıcılığa işlev kazandıran, görsel ağırlıklı bir düşünüş sistemidir. Tasarım eğitimi bir organizasyon yöntemidir. Genel algılamaya dayalı bir takım teoriler (ritm, yön, oran, denge) önderliğinde, madde yani malzeme ile düşünce ve sezgiler arasında, yüzeyde veya mekânda bağlantılar kurarak sonuca varmaktır (Gökaydın, 2002, s. 38-39). Yaratıcı birey meraklıdır, sürekli soru sorar ve tahminlerde bulunur. Sıra dışı şeylere merak duyar, kurcalar, öğrenmeye ve keşfetmeye çalışır. Ayrıntılara dikkat eder, eksikleri ve yanlışları çabuk fark eder. Karşısına çıkan fırsatlardan yararlanmasını bilir. Olayları, başkalarının göremediği, farklı bakış açılarından görüp, çok boyutlu düşünebilir ve değerlendirebilir (Yılmaz, 2007, s. 20).

Tasarım, yaşamımızın en önemli bileşenlerinden biridir. Onu fark edemememize karşın; üzerimizdeki etkisi çok anlamlı ve değişkendir. Bizi direkt ya da dolaylı olarak etkiler. Öyle ki Gestalt kuramına göre günlük karşılaştığımız görsel değerler, ruh yapımızın olumlu ya da olumsuz gelişimine katkıda bulunmaktadır (Öztuna, 2007, s. 10).

Temel Tasarım dersi üniversitelerin tasarım içerikli eğitim sunan Sanat ve Tasarım Fakülteleri, Güzel Sanatlar Fakülteleri, Mimarlık Fakülteleri, Mühendislik Fakültelerinin bazı bölümleri ve Eğitim Fakültesi Resim-İş Bölümlerinin müfredatlarında yer alan zorunlu bir derstir. Dersin amacı sanatla veya tasarımla ilgili eğitim alacak öğrencilere ihtiyacı olan temel eğitimi sunmaktır. Kahraman'a göre (2017, s. 89) Temel Sanat veya Temel Tasarım ders içeriklerine ait müfredatlar bölümün özelliğine göre değişiklik göstermektedir. Fakat genel yapı benzerdir. Tüm temel sanat ve tasarım derslerinin asıl amacı öğrencinin zihnindeki tasarımı uygun malzeme, teknik ve renklerle ayrıntılı bir şekilde kâğıda aktarabilmesini sağlamaktır.

Tasarım eğitiminin ilk yılı çok riskli, stresli ve önemli bir yıldır. Birinci yıl öğrencilerine temel tasarım öğelerini ve ilkelerini vermek, onların gelecek kariyerleri için çok önemli rol oynar ve bunu onların akıllarından hiç çıkartmamak gerekir (Öztuna, 2007, s. 10).

Temel Tasarım dersinin içeriği ile ilgili günümüze kadar sık sık araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmaların önde gelenleri lisansüstü tezlerdir. Temel Tasarım dersi içeriğiyle ilgili toplam 45 tez hazırlanmıştır. Bunlardan 8'i doktora ve sanatta yeterlik olup geri kalanlar yüksek lisans tezleridir. Tezlerde resim, heykel, grafik, mimarlık, iç mimarlık ve endüstri ürünleri tasarımı bölümlerinin Temel Tasarım derslerine uygulama önerileri vardır ya da bu derslerin ders içeriği incelenmiştir. Özellikle mimarlık bölümleriyle ilgili daha fazla araştırma yapılmıştır (Kahraman, 2017, s. 91). Fakat tüm bu araştırmalar örgün eğitim yöntemi ile ilgili olup uzaktan eğitim yöntemiyle ilgili araştırma yapılmamıştır. Bu yüzden yapılan bu araştırma alanında bir ilk olacağı için elde edilen veriler yeni araştırmalara temel olacaktır.

3. Araştırmanın Yöntemi

Bu betimsel bir araştırmadır. Araştırmada iki yöntem kullanılmıştır. Bunlar; tarama yöntemi ve örnek olay araştırması şeklindedir. Tek grup son test modeli kullanılmıştır.

Araştırmanın evreni; ders içeriklerinde “Temel Tasarım” dersi bulunan tüm fakülteler, örneklem ise Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Sanat Bölümü’dür. Araştırma 2019-2020 Akademik yılı Bahar döneminde Sanat Bölümü 1. Sınıf müfredatında yer alan Temel Tasarım II dersi öğrencilerinden 70 lisans öğrencisi ile yürütülmüştür. Bu örneklem grubunun seçilme nedeni gruba ulaşım kolaylığıdır ve elverişli örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Araştırmanın sağlıklı ve doğru bir sonuca ulaşabilmesi için Temel Tasarım II dersinin uzaktan eğitim sürecini tamamlamış öğrenciler seçilmiştir. Derse devam eden 50 öğrenciye dönem sonunda anket uygulanmıştır. Anket sonuçlarının SPSS programı yardımı ile yüzdeleri hesaplanmış ve bulunan sonuçlar analiz edilmiştir.

4. Bulgular ve Yorum

Öğrencilere uygulanan anket sonucunda Temel Tasarım dersinin uzaktan eğitim süreciyle ilgili bilgiler toplanmıştır.

Tablo 1: Temel Tasarım II Dersi Uzaktan Eğitim Yöntemi Değerlendirme Ölçeği Verileri

		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
	Öğrenci Görüşleri	Yüzde %	Yüzde %	Yüzde %	Yüzde %	Yüzde %
1	Yaşanan salgından dolayı eğitimin aksayacağını düşündüm.	26	38	16	12	8
2	Okulun uzaktan eğitim sistemini kullanmayı öğrenirken zorlandım	8	18	16	34	24
3	Okulun uzaktan eğitim sistemini kullanmak kolaydır.	48	34	12	6	2
4	Temel tasarım dersinin uzaktan eğitim dönemine düzenli katıldım.	30	44	16	10	0
5	Temel tasarım dersindeki uygulamalar için malzeme bulmakta zorlandım.	18	34	16	24	8
6	Temel tasarım dersinde istenilen çizimleri yaparken zorlandım.	4	16	24	34	22
7	Temel tasarım dersinde istenilen boyamaları yaparken zorlandım.	10	18	16	32	24
8	Temel tasarım dersinde istenilen maketleri yaparken zorlandım.	22	24	18	22	14
9	Temel tasarım dersinde çalışmaya başlamadan önce yeterli örnek gösterildi.	34	42	8	14	2
10	Temel tasarım dersinde üç boyutlu tasarımı öğrendim	28	26	22	18	6
11	Temel tasarım dersinde özgün tasarım yapabildim	14	32	16	22	14
12	Temel tasarım dersinde özgün tasarımın maketini yapabildim.	22	18	28	22	10
13	Temel tasarım dersinde konuları anlayarak çalışmalarını yapabildim	30	36	20	10	4
14	Temel tasarım dersi uzaktan eğitim yöntemi keyifliydi.	48	30	26	14	6
15	Diğer uygulamalı derslerimi de uzaktan eğitimle tamamlayabildim.	36	30	26	24	18

16	Uygulamalı derslerde uzaktan eğitim yöntemi örgün eğitimden daha keyiflidir.	16	18	24	26	20
17	Uygulamalı derslerde uzaktan eğitim yöntemi örgün eğitimden daha verimlidir.	12	14	34	24	18
18	Uzaktan eğitime başlarken başarımın azalacağını düşündüm.	54	34	16	18	6
19	Uzaktan eğitim sürecinin başarısızlıkla sonuçlanacağını düşündüm.	28	32	26	14	12
20	Uzaktan eğitimin yetersiz olacağını düşündüm.	18	34	28	10	8

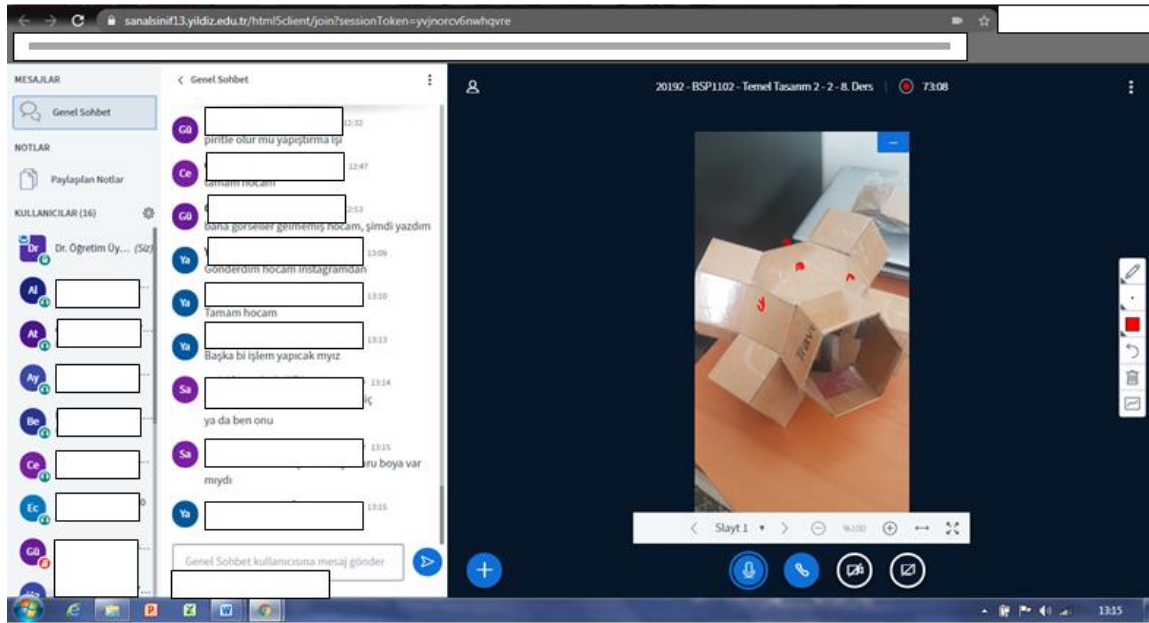
Öğrencilerin cevapladığı anket sonunda aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır.

- Öğrenciler arasında, COVID-19 salgınından ötürü eğitimin aksayacağını düşünenlerin oranı yüksektir.
- Öğrenciler okulun Online Kampüs uzaktan eğitim sistemini kullanmayı öğrenirken zorlanmamıştır.
- Öğrencilerin Temel Tasarım dersinin uzaktan eğitim sürecine düzenli katıldıkları görülmüştür.
- Öğrenciler karantina sürecinden dolayı Temel Tasarım dersinde gerekli olan malzemelere ulaşırken zorlanmışlardır.
- Öğrencilerin çoğunluğu (%56) uzaktan eğitim sürecinde çizimleri ve boyamaları yaparken zorlanmadıklarını, fakat (%46) maketleri yaparken zorlandıklarını söylemiştir.
- Öğrencilere çalışmalarla ilgili yeterince örnek gösterilmiştir.
- Öğrencilerin çoğunluğunun (%54) Temel Tasarım dersinin uzaktan eğitim sürecinde üç boyutlu tasarım yapabilmeyi öğrendikleri, bir kısmının (%46) özgün bir tasarım yapabildiği ve özgün tasarımın maketini yapabildiği görülmüştür.
- Temel Tasarım dersinin uzaktan eğitim sürecinde işlenen konuları anlayarak çalışmaları yapabildikleri (%66) görülmüştür.
- Öğrencilerin çoğunluğunun (%78) Temel Tasarım dersi uzaktan eğitim yöntemini keyifli buldukları görülmüştür.
- Öğrencilerin bir bölümünün diğer uygulamalı dersleri uzaktan eğitimle tamamlayabildikleri görülmüştür.
- Uzaktan eğitimin örgün eğitimle kıyaslanmasıyla ilgili öğrencilerin çoğunluğu (%46) örgün eğitimden daha keyifli olmadığını, fakat verimlilik konusunda kararsız olduklarını söylemiştir.
- Öğrencilerin çoğunluğunun (%60) uzaktan eğitime başlarken başarılarının azalacağını düşündükleri görülmüştür.
- Öğrencilerden bir bölümü (%52) uzaktan eğitim sürecinin başarısızlıkla sonuçlanacağını ve (%50) uzaktan eğitimin yetersiz olacağını düşündüklerini belirtmiştir.

Öğrenciler değerlendirdikleri 20 maddelik ölçekte ilk 9 madde ile uzaktan eğitim sistemi hakkındaki fikirlerini, geri kalan 11 madde ile de Temel Tasarım dersinin uzaktan eğitimle sürdürülme konusundaki fikirlerini beyan etmiştir.

Yaşanan COVID-19 salgınının ardından alınan ani tedbirler gereği örgün eğitimin devam ettiği süreç salgınla birlikte durmuş ve kısa bir süre içinde uzaktan eğitime geçilmiştir. Öğrenciler örgün eğitim sürecinde isteğe bağlı olarak sadece Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, İngilizce ve Türkçe derslerini uzaktan eğitim tekniğiyle alabilir ve bu hizmet için bir ücret öder. Fakat bu üç ders üniversitelerin tüm bölümlerinde verilen ortak zorunlu dersler olduğu için öğrencilerin uzaktan eğitim sistemi ile hizmet alabilmeleri istekleri doğrultusunda yürütülmektedir. COVID-19 salgınıyla birlikte yaşanan süreçte ise teorik ve uygulamalı tüm dersler uzaktan eğitim yöntemi ile öğrencilere sunulmuş ve örgün eğitim tamamen durdurulduğu için uzaktan eğitim modeli ücretsiz olarak sunulmuş zorunlu tutulmuştur.

Öğrencilerin örgün eğitimden zorunlu eğitime hızla geçişleri ölçekteki ilk iki yargıya verdikleri cevaplardan anlaşıldığı üzere uzaktan eğitim sistemine güvensizliklerine neden olmuştur. Sadece belirli dersler için kullanılan uzaktan eğitim sisteminin tüm fakültelerin derslerine yeterli olamayacağını düşünmüşlerdir, fakat ölçekteki 3. ve 4. yargıdan anlaşıldığı üzere Online Kampüs isimli uzaktan eğitim sisteminin kullanımını kolay bulmuşlardır.

Görsel 1: Online Kampüs sisteminin arayüz görünüşü

Online Kampus sistemi öğrencilere ve öğretmenlere farklı imkânlar sunmaktadır. Öğrenciler sisteme şifreleri ile katılabilmekte, ders zamanı sistem üzerinden öğretmenleriyle ve sınıf arkadaşlarıyla mesajlaşabilmekte ve isterlerse sesli-görüntülü olarak derse katılabilmektedirler. Ayrıca ders yürütücüsünün izni ile sunum ve video

yükleyebilmekte ve hatta yürütücünün tüm yetkilerine sahip olabilmektedir (Görsel 1). İstedikleri zaman da eski dersleri tekrar izleyebilmektedir. Bu yüzden Online Kampüs gerçek sınıf ortamıyla aynı özelliğe sahip bir uzaktan eğitim sistemidir. Öğretmenlerde öğrencilere sunum, video ve anket uygulamaları sunabilmekte ve istedikleri öğrencilere kendi yetkilerini kontrollü şekilde verebilmektedir. Bu sayede öğrencilerle etkileşimli şekilde dersi yürütebilme imkânına sahiptir.

Öğrenciler 2019-2020 eğitim-öğretim yılı bahar dönemini, önyargılarla başladıkları Online Kampüs uzaktan eğitim sistemi sayesinde tamamlayabilmiştir. Tüm teorik ve uygulamalı derslerini uzaktan eğitim sistemi üzerinden alan öğrenciler, uzaktan eğitimin örgün eğitim ile aynı olduğu kanaatinde olmadıklarını ölçekteki 16. ve 17. yargılarda dile getirmiştir. Bunun nedenleri olarak öğrencilerin ilk kez kullanmaları ve uzaktan eğitim sistemini kullanırken aynı zamanda sokağa çıkma yasağı sürecine maruz kalmaları gösterilebilir, fakat bu ayrı bir araştırma konusu olarak daha derinlemesine incelenmelidir. Ayrıca öğrenciler, Online Kampüs hızla genel kullanıma açıldığı için sisteminin yetersiz olacağını ve derslerin sürdürülmesinin başarısızlıkla sonuçlanacağını düşünmüştür. Bunda sistemin kullanıma açıldığı ilk hafta yaşanan aksaklıkların da etkisi vardır. İlk hafta sistem alt yapısı üniversitenin tüm derslerine yeterli gelmediği için aksaklıklar yaşanmış ve bu yüzden telafi dersleri yapılabilmesi için uzaktan eğitim programı bir hafta uzatılmıştır.

Uzaktan eğitim sisteminin teorik dersler için kullanışlı ve yeterli olduğu anlaşılmaktadır. Fakat ders müfredatlarının bir kısmı uygulamalı olan bölümlerde ise uzaktan eğitim modelinin uygulanmasında zorluklar yaşanabilmektedir. Araştırmaya konu olan Temel Tasarım II dersi de uygulamalı ve çizim ağırlıklı bir derstir. Dersin bahar dönemi ders müfredatı incelendiğinde; 14 haftalık süreçte kâğıt üzerine çizim yapma, boyama, röprodüksiyon yapma, kâğıt malzemelerden maket yapma ve dönem sonunda da özgün tasarım yapabilme şeklindedir. Kahraman'a göre (2017, s. 94) bu sayede öğrencilere şu kazanımlar sağlanacaktır;

- Farklı yüzeyli objelerden kompozisyon oluşturabilme ve perspektif kurallarıyla çizebilme, doğal ve yapay strüktürleri öğrenme,
- Maketlerden kompozisyon oluşturma ve dört farklı açıdan çizme,
- Canlıları tanımlama, algılama, ölçülendirebilme ve çizebilme,
- Animasyon çizimleri için alt yapı oluşturabilme,
- Yaratıcılık kabiliyeti ile bir objeden yola çıkarak hayal edebilme ve çizebilme,
- Röprodüksiyonu öğrenme ve uygulama,
- Bir resmi farklı malzemelerle yeniden yapabilme,
- Zihinde bir tasarım planlayabilme,
- Zihinde tasarlanmış bir tasarımı kâğıda aktarabilme,
- Zihinde tasarlanmış bir tasarımı üç boyutlu hale getirebilmedir.

Temel Tasarım dersinin bahar döneminin örgün eğitim ile sürdürülen sürecinde belirli konular işlendiği için yukarıdaki kazanımların bir kısmı tamamlanabilmiştir. Fakat dönem ortasında yaşanan ani değişim ile birlikte uzaktan eğitime geçilmiş ve tamamen uygulamalı, öğretmen-öğrenci etkileşiminin yoğun olduğu bir ders böylece uzaktan eğitim yöntemiyle sürdürülmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin cevapları doğrultusunda önceden öğrendikleri ve bu yüzden bildikleri çizim yapabilme ve boyama süreçlerini rahat yapabildikleri ölçekteki 6. ve 7. yargılara verdikleri cevaplardan anlaşılmaktadır. Fakat bahar dönemi ders müfredatının sonunda yer alan üç boyutlu maket yapma, bundan yola çıkarak özgün tasarım oluşturma ve bu özgün tasarımın maketini yapabilme konusunda zorlandıkları ölçekteki 8., 10., 11. ve 12. yargılara verdikleri cevaplardan anlaşılmıştır. Fakat ders yürütücüsünün yapılacak çalışmalarla ilgili yeterli örnek göstermesinin tasarımları ve maketleri yapmayı kolaylaştırabildiği 9. yargıya verilen cevaptan anlaşılmıştır. Hatta öğrencilerin %54'ü Temel Tasarım II dersinin uzaktan eğitim sürecini keyifli bulmuştur. Online Kampüs sistemi üzerinden sürdürülen Temel Tasarım II dersi kesintisiz olarak devam etmiş ve dönem başarıyla tamamlanmıştır.

5. Sonuç ve Öneriler

Eğitim süreci devletlerin kendi vatandaşlarına sundukları bir hizmettir. Özellikle temel eğitim tüm ülkelerde ücretsiz olarak sunulmaktadır. Ülke yönetimleri kendi anayasalarında belirttikleri için vatandaşlarına eğitim hakkını kesintisiz olarak sunmak zorundadır. Vatandaşlar kanunlar çerçevesinde bu hakka sahip olmuşlardır. Ülkemizde de Anayasanın 42. maddesinde eğitim hakkına yer verilmiştir. Bu yüzden birey tüm eğitim sürecini aksatılmadan alabilmektedir. Fakat eğitim-öğretim süreci savaş, terör, doğal afetler ve salgınlar gibi bazı nedenlerle aksayabilmektedir. Yöneticiler bu durumda hemen çözüm üretmek zorundadır. Eğitim asla uzun süreli durdurulamayacağı için geçici veya süreli çözüm yollarıyla eğitim aksatılmadan devam etmektedir. Ülkemizdeki eğitim sürecini aksatan olaylar incelendiğinde kar, fırtına gibi kötü hava koşullarının daha fazla görüldüğü, ama en fazla birkaç gün eğitime ara verildiği görülmüştür. Terör ve doğal afetlerde ise öğrencilere taşınmalı eğitim imkânı sağlanarak eğitimlerinin aksamaması sağlanmıştır. Tüm bu engeller ilçe, şehir veya bölge ile sınırlı kalmış ülkenin tamamında eğitimin aksamasına neden olan bir olay olmamıştır.

2020 yılı bahar dönemi içerisinde yaşanan COVID-19 salgını ülkemizde yaşanan en yaygın salgın olmuştur. Mart ayı ortasında ülkedeki tüm eğitim kurumlarında eğitimin birden durdurulmasına neden olan salgın, sadece ülkemizde etkili olmamış, dünyadaki 7 kıtada ve 196 ülkede de görülmüş ve tarihe geçmiştir. Bu özelliğiyle de COVID-19 salgını tarihte bir ilk olmuştur. Salgının yayılmasıyla birlikte ülkemizde de eğitime ara verilmiş ve salgının yayılması durdurulamadığı için tüm eğitim kurumlarında uzaktan eğitim modelinin uygulanmasına karar verilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullar ve Yüksek Öğrenim Kurumları kendi bünyelerinde uzaktan eğitim sistemlerini kullandıkları için bu kararla birlikte kısa bir süre içinde örgün eğitimde yer alan tüm dersleri uzaktan eğitim sistemine aktarabilmiştir. Fakat uzaktan eğitim modelinde günümüze kadar özellikle teorik dersler ve bilgisayar tabanlı uygulamalı dersler yürütüldüğü için, laboratuvar ve atölye ortamında yürütülen uygulamalı derslerin ilk kez denenmesinden ötürü zorluklar yaşanmıştır. Bu derslerden biri de Temel Tasarım dersi. Sanat ve Tasarım Fakülteleri, Güzel Sanatlar Fakülteleri, Mimarlık Fakülteleri ve Eğitim Fakülteleri bünyesindeki Resim-İş Eğitimi bölümleri müfredatlarında yer alan Temel Tasarım dersi öğrencilere özgün tasarım yapabilmeleri için gerekli olan, çizebilme, boyayabilme, ölçülendirebilme gibi kabiliyetleri

kazandıran temel ve ilk yıl almaları gereken zorunlu bir derstir. Bu dersteki kazanımlarla birlikte öğrenci sonraki 3 yıllık eğitim döneminde göreceği derslerde başarılı olabilmek için ihtiyaç duyacağı alt yapıya sahip olmaktadır.

Araştırmada ele alınan Temel Tasarım dersinin uzaktan eğitim sürecinin başarılı geçtiği görülsede öğrencilerin güz döneminin tamamında ve bahar döneminin de ilk yarısında bu dersi örgün eğitim yöntemiyle sürdürdükleri ve bu yüzden uzaktan eğitim sürecinde yaptıkları çalışmalar için yeterli alt yapıya sahip oldukları da göz önünde bulundurulmalıdır. Çizim içerikli derslerde öğretmen-öğrenci etkileşimi gerektiği için dersin tamamının uzaktan eğitim modeliyle yürütülmesi öğretmen için zor olacaktır. Öğrencinin kalem tutuşu, başarılı çizibilme ve tonlayabilme edinimlerini kazanabilmesi için öğretmene önemli görev düşmektedir. Fakat benzer bir alan olan müzik eğitiminde uzaktan eğitim modelinin kullanılması ve başarı elde edilmesi, uzaktan eğitimin içeriğinin alanında uzman kişilerin oluşturmasıyla birlikte başarıyla sonuçlanabileceğini de gösterir. Özellikle örgün eğitimde öğretmenin öğrencileri motive etmesi ve öğrenciler arasında da etkileşimin ve motivasyonun yüksek olduğu atölye içi derslerin sanal ortamda yaratılması zor olsa da denenmesi gerekmektedir.

Uygulamalı derslerde uzaktan eğitim yönteminde öğrencilerin karşılaştığı önemli bir sorun malzeme teminidir. COVID-19 salgını tedbirlerince uygulanan dışarı çıkma yasağından dolayı öğrencilerin ders materyallerine ulaşmaları olumsuz etkilenmiştir. Fakat uygulanan dışarı çıkma yasağı her zaman yaşanan bir olay olmadığı için her zaman uzaktan eğitim sürecini engelleyecek bir engel olmayacaktır. Önemli olan öğrencilerin ulaşabileceği ve evde kullanabileceği malzemelerin kullanılmasıdır. Örneğin kimya veya biyoloji bölümü öğrencilerinin evde deney düzeneği ve teçhizatlarını toplaması imkânsızdır. Bu yüzden her uygulamalı ders uzaktan eğitim yöntemiyle sürdürülemeyecektir.

Sonuç olarak Temel Tasarım II dersinin 14 haftalık müfredatının 6 haftası örgün ve 8 haftası uzaktan eğitim yöntemiyle sürdürülmüştür. Öğrenciler yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen ders motivasyonunu kaybetmeden derslerini sürdürüp özgün tasarımlarını gerçekleştirebilmiştir. COVID-19 salgınıyla yaşanan olağanüstü durumun etkisiyle ilk kez uygulamalı içeriğe sahip Temel Tasarım dersinde uzaktan eğitim yöntemi denenmiş ve başarıyla sonuçlanmıştır. COVID-19 salgını veya yaşanabilecek her türlü eğitimi aksatacak olaylardan ötürü eğitim kurumları, bünyelerindeki uygulamalı dersler için uzaktan eğitim yöntemine uygun müfredatlar ve içerikler geliştirmelidir. Fakat bu hazırlık ancak öğretmenler, kurum yetkilileri ve uzmanların ortak çalışmalarıyla gerçekleştirilebilir.

Kaynakça

- Akçay, S. & Gökçearslan, A. (2016). *Grafik Tasarım Dersinde Uzaktan Eğitim Yönteminin Kullanımına Yönelik Bir Uygulama ve Öğrenci Algıları: Gazi Üniversitesi Örneği*. Kastamonu Eğitim Dergisi, 24 (4), 1983-2004. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefdergi/issue/27734/327772>
- Anayasa, (2020). <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/anayasa/> adresinden alındı.
- Arslan, Y. (2018). *Terör Nedeniyle Farklı Şehirlere Yollanan Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar ve Ders Başarıları Üzerine Bir Araştırma*. Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi, 2 (1), 4-20. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ulasbid/issue/36876/420934>
- BBC (2020). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51177538> adresinden alındı.
- Bircan, H. (2018). *Eğitim ve Felsefe -Eğitimin Doğal/İnsanî, Toplumsal ve Felsefî Temeli-*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (40), 157-172. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyusbed/issue/43698/536119>
- Covid19bilgi (2020). <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/> adresinden alındı.
- Gökaydın, N. (2002). *Temel Sanat Eğitimi*, MEB Yayınları, Ankara.
- Enfiyeci, T. & Büyükalan Filiz, S. (2019). *Uzaktan Eğitim Yüksek Lisans Öğrencilerinin Topluluk Hissinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. TÜBAV Bilim Dergisi, 12 (1), 20-32. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubav/issue/44484/505491>
- Kahraman, M. E. (2017). *Temel Tasarım Dersine Müfredat Önerisi*. Yıldız Journal of Art and Design, 4 (1), 88-96. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yjad/issue/30317/413527>.
- Karasar, Ş. (2004). *Eğitimde Yeni İletişim Teknolojileri -İnternet ve Sanal Yüksek Eğitim-*. The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET. October 2004 ISSN: 1303-6521 volume 3 Issue 4 Article 16.
- Öztuna, Y. H. (2007). *Görsel İletişimde Temel Tasarım*. Tibyan Yayıncılık, İstanbul.
- Saglik (2020). <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/> adresinden alındı.
- Şahin, C. (2012). *Çanakkale Savaşları'nın Eğitim ve Öğretim Üzerindeki Etkisi: Karesi İdadîsi ve Sultânîsi Örneği*. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi. Ağustos 2012, Sayı: 26, ss. 7-20.
- Yıldız, S. (2016). *Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutumları*. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16 (1), 301-329. DOI: 10.11616/basbed.vi.455852.
- Yılmaz, M. (2007). *Görsel Sanatlar Eğitiminde Uygulamalar*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Worldometers (2020) <https://www.worldometers.info/coronavirus/> adresinden alındı.
- Wikipedia, (2020). https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27deki_depremler_listesi adresinden alındı.
- Görsel 1: Yazarın Koleksiyonu.